

VII. Теорія термінографії та практика укладання галузевих словників

УДК 81'373.46:81'374

З.Г. КОЗИРЕВА
м. Київ, Україна

ТЕРМІН І ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ СТАНДАРТ

Статтю присвячено питанню відбору термінологічної лексики до загальномовного тлумачного словника та її лексикографічної нормалізації. Особливої актуальності ця проблема набуває сьогодні, коли відбувається активне поповнення словникового складу мови терміноодиницями різних галузей науки, техніки, виробництва тощо. Окреслено найбільш типові орфографічні огріхи, що трапляються в словниках, та шляхи їх подолання.

Ключові слова: *термін, норма, унормування, правопис.*

Формування лексикону нового літературного стандарту української мови вимагає нині від лексикологів і лексикографів посиленої уваги як до визначальних процесів слововживання, так і до принципів і форм лексикографічного опрацювання сучасного словникового складу. Поєднання механізмів об'єктивного оновлення лексичного складу зі свідомо здійснюваним упорядкуваннями суб'єктивним оновленням стало специфікою роботи з упорядкування, кодифікування та розбудови українського лексикону [4, с. 97]. У ланцюжку термінів на позначення поняття «приведення чого-небудь до єдиної форми» «спостерігається певна ієрархічна підпорядкованість» [6, с. 22]: *систематизація* – «дія за знач. систематизувати» (СУМ, IX, с. 204; ВТС, с. 1321), «розташування чого-н[ебудь] у певному порядку і зв'язку частин» (НСІС, с. 563), *унормування* – «дія за знач. унормувувати / унормувати», «визначати, запроваджувати норму в чому-небудь» (СУМ, X, с. 452; ВТС, с. 1508), *уніфікація* – «зведення чого-небудь до єдиної форми, системи, єдиних нормативів» (СУМ, X, с. 451; ВТС, с. 1508), *кодифікація* – «зведення в єдине ціле (в кодекс) різних правових законів, постанов тощо» (СУМ, IV, с. 207; ВТС, с. 550), «процес вироблення загальноприйнятих норм літературної мови» [6: 22], заключним етапом у якому є **стандартизація** (стандартизування): 1) «встановлення єдиних обов'язкових норм і вимог на готову продукцію, сировину, матеріали та ін.; 2) зведення багатьох видів виробів до невеликої кількості типових для раціональної організації виробництва» (СУМ, IX, с. 644; ВТС, с. 1383), «дотримання єдиних стабільних граматики-стилістичних норм у національній мові (перев. у науково-технічній мові та офіційно-діловому її стилях» (СУМ, X, с. 644; ВТС, с. 1383).

© З.Г. КОЗИРЕВА, 2019

Під час створення словників тлумачного типу цілком природно постає питання про відбір спеціальної лексики до його реєстру (які терміни і на яких підставах мають залучатися). Неабиякої актуальності воно набуває сьогодні, коли відбувається активне поповнення словникового складу термінологією різних галузей науки, техніки, виробництва, особливо зі сфери інформаційних та комп'ютерних технологій. Питання про місце спеціальної лексики в загальних словниках одне з найскладніших у сучасній лексикографії. Одні терміни, щойно з'явившись, швидко стають складниками загальнолітературної мови, інші можуть так ніколи і не вийти за межі професійного вжитку. Відбір слів у будь-якому словнику залежить від концептуального рішення про тип словника. Принцип добору залежить від мети словника, його обсягу, а також від того, на кого він розрахований.

Діаметрально протилежні погляди науковців пов'язані з питанням відбору спеціальних термінологічних мовних новацій до тлумачного словника літературної мови, а саме: які з них належать загальнолітературній мові, а які – вузькоспеціальному вжитку. Не схиляючись до жодних крайніх поглядів, дослідники слушно зауважують: «Словник включає до свого складу ту частину спеціальної термінології, яка, входячи до складу тієї чи іншої термінологічної системи, є разом із тим частиною системи загальнолітературної мови» [8, с. 12]. Термінологія як найбільш рухлива частина словникового складу мови зазнає постійних змін: терміни на позначення старих засобів виробництва виходять з активного словникового складу, на їх місці з'являються нові слова на позначення сучасних спеціальних реалій і явищ. Практична лексикографія, виходячи з накопиченого досвіду, визначає умови можливості / неможливості включення спеціального слова в словник загальнолітературної мови, а саме: важливість і актуальність понять і реалій, позначених терміном, його суспільна значимість (*наноампер (-ват, -генрі)* – (ВТС, с. 725), *ксерокс* – (ВТС, с. 593), *бартер* – (ВТС с. 63). Першим кроком у визначенні групи термінів для внесення їх до словника літературної мови є з'ясування шляхів і закономірностей перетворення вузькоспеціального терміна у загальноживане і загальновідоме слово. Отже, вирішальним для розв'язання питання про фіксацію терміна в словнику є його зв'язок із загальнолітературною мовою і місце в системі мови. Вільніше в загальнонародну мову потрапляють спеціальні слова на вираження загального (родового) поняття порівняно зі словами, що означають видове поняття. Вагомим аргументом для включення терміна в словник літературної мови є його поява на сторінках художньої літератури і публіцистичних творів. Словниковий реєстр поповнюють спеціальні слова:

1. Уже відомі в загальному вжитку терміни і засвідчені творами відомих майстрів: (*магнето, магнітер, т(х)еквондо, мо(у)ндіаль*).

2. Терміни на позначення родових понять якої-небудь спеціальної сфери знань (напр., *амід* (хім.) слугує загальною назвою амінокислот).

3. Особливі за морфологічною структурою складні терміни, частини яких є словами загальної мови (*повітророзподільник, повітросушник* – ВТС, с. 999, *водовимірювач, водовипуск* – ВТС, с. 198). Від повноти і багатства картотеки, наповненості її матеріалами з художньої літератури і публіцистичних творів залежить рішення укладачів про включення / невключення до словника термінів на позначення застарілих виробництв.

Прагнення до якомога повнішого відображення мовної дійсності сформувало критерії відбору термінологічних одиниць до загальномовного словника, а саме: а) суспільна значущість (актуальність) термінів науки і техніки; б) врахування структурних особливостей, що сприяють адаптації терміна до системи літературної мови (словотворчі і термінотворчі моделі); в) вивчення сфери функціонування спеціальної лексики.

У практичній роботі над загальномовним словником української мови виявляються різні тенденції щодо фіксації нових слів спеціальної лексики: від прагнення якнайповнішого її охоплення (ВТС) до аргументованого відбору (СУМ-Дод). У теоретичних дослідженнях обґрунтовано необхідність внесення до реєстру словників тлумачного типу тієї частини термінологічної лексики, яка є ядром терміносистем і водночас надбанням літературної мови. Свідченням входження термінологічної одиниці в мову є широке вживання в літературі (науковій, науково-популярній, публіцистичній, художній, мемуарній) і власне мовні ознаки перетворення терміна на лексичну одиницю загальнолітературної мови (вживання у складі порівнянь, стійких образних, жартівливо-іронічних зворотів, поява нетермінологічних значень): *вена, геморої, маразм, котел, акліматизуватися*.

Термінологічний фонд сучасної української мови активно поповнюється за рахунок термінів-словосполучень – багатокомпонентних, але семантично цілісних утворень. Дослідники галузевих терміносистем (С.М. Дорошенко, І.І. Козловець, Г.В. Наконечна, О.В. Чорна та ін.) відзначають, що аналіз динаміки номінативних процесів в українській термінології засвідчує стійку тенденцію зростання продуктивності синтаксичної деривації. Багатокомпонентні словосполучення як самостійні термінологічні одиниці активно проникають і в загальномовні словники. Тому важливо окреслити критерії виокремлення цих словосполучень, їх кодифікації і стандартизації. Для термінологій наук, що мають давню історію і продовжують активно розвиватися, науковці окреслюють межі терміна-словосполучення не за кількістю компонентів у його складі, а за здатністю виступати цілісним позначенням наукового поняття [5, с. 35]: *адитивна теорія чисел* (ВТС, с. 12), *навколоротовий пігментний еритроз* (ВТС, с. 355), *елементарна теорія музики* (ВТС, с. 348).

Підставою для фіксації таких термінів у словниках є не мотивованість термінологічним характером компонентів, а цілісно виражена усією структурою назви термінологічність нерозкладних словосполучень. Таким чином, на двох основних критеріях – структурно-семантичному та статистичному – має базуватися виокремлення багатокомпонентних словосполучень як самостійних термінологічних одиниць, що підлягають кодифікації й стандартизації.

Засадничий принцип нормативної лексикографії не зводиться до штучного консервування мовних пережитків чи безапеляційного пуризму щодо новотворів і силової уніфікації варіантів. Завдання лексикографа-нормалізатора полягає в урахуванні передусім функціональної ваги і культурно-історичного змісту конкретної мовної одиниці. Окреслимо основні тенденції, що простежуються в новітніх словниках.

1. Вихід із наукового вжитку слів на позначення фахівця, який спеціалізувався на вирішенні чогось, утвореного за допомогою суфіксоїда **-вод** (використовували паралельно з назвами з суф. **-івник, -ар/-яр**), хоч деякі з них

зафіксовані в словниках із відсиланням до відповідних суфіксальних слів, іноді з супровідною обмежувальною ремаркою: *буряковод* «тс. буряківник» (ВТС, с. 103), *садовод* «тс. садівник; розм.» (ВТС, с. 1284).

2. Вживання питомо українських словотвірних типів, як-от: а) віддієслівних іменників з суф. **-ння**, **-ття** замість іменників з суф. **-к(а)**: *обкатування* замість *обкатка*, *обмивання* замість *обмивка*, хоч *обклеювання* й *обклейка* (СУМ; ВТС), *обсмолення* й *обсмолка*, *обточування* й *обточка*, *обтягування* і *обтяжка* (Там само); б) відносних прикметників із суф. **-ов** замість прикметників із суф. **-очн**: *обдувний* замість *обдувочний*, *обгортковий* замість *обгорточний*, але *посадковий* – *посадочний* (ВТС, с. 889); в) прикметників із суф. **-н(ий)** замість таких з іншомовним суф. **-альн(ий)**, хоч словники фіксують обидва варіанти (*професійний* – *професіональний*), нерідко з відсиланням саме до лексеми з чужомовним суфіксом, пор.: *бактерійний* тс. бактеріальний (ВТС, с. 57); г) віддієслівних прикметників на **-альн(ий)** замість активних дієприкметників на **-уч(ий)**, **-юч(ий)**: *керувальний*, *облягальний*, *обтікальний*, *обвинувальний* (ВТС); г) префіксів **збез-**, **зне-** замість **обез-** у словах на позначення: процесу видалення, знищення чого-небудь [б] (*збезводнення*, *збезземелення*, *збезлісіння*, *збезчещення*, *знекиснення*, *знекровлення*, *зневуглецьовування*, *знегазовування*, *знежирення*, *знепилення* тощо, хоч наявні також деякі паралельні форми: *обезжирення*, *обезкровлення* (ВТС), штучного усунення відчуття болю за допомогою лікарських засобів (*знеболення*, хоч наявне й *обезболення* – ВТС, с. 634), знищення хвороботворних мікроорганізмів (*зnezаражування* поряд з *обеззаражування* – ВТС, с. 634); д) віддієслівних іменників із нульовим суфіксом на позначення дій, процесів: *обмелювання* – *обмел*, *обдування* – *обдув*.

Важливою проблемою є входження в українську мову нових іншомовних слів та їхній правопис таких запозичень шляхом транслітерування, транскрибування, калькування, гібридизування та ін. не забезпечує від появи неувичаєних форм цих лексичних одиниць, що негативно позначається на всіх підсистемах української мови. Найяскравіше неконтрольованість процесу запозичення нових лексичних одиниць та основ віддзеркалює термінологія, оскільки в умовах світової динаміки терміносистеми активно розвиваються й інтенсивно поповнюються іншомовними словами.

До безумовних порушень правописних норм адаптації нових запозичень належать: 1) недотримання правила «дев'ятки» в загальних назвах: *меркуриметрія*, *меркуріфікація* (НСІС, с. 378) замість *меркуриметрія*, *меркурифікація* (РУС I, с. 106); *бебісітер* (ССІС, с. 99), *бодібілдер*, *бодігард*, *бодібілдинг* (ССІС, с. 113), *праймеріз* (НСІС, с. 491) усупереч зафіксованому орфографічним словником нормативному написанню *бодибілдер*, *бодибілдинг*, *бодигард*, *праймериз* тощо; 2) ігнорування правила незбереження в словах іншомовного походження – загальних назвах подвоєння приголосних відповідно до їхньої української вимови: *скудетто* (НСЗ, с. 232) замість *скудето*, *офф-лайн* (НСІС, с. 442) замість *офлайн* тощо; 3) непослідовність передавання *l* у запозичуваних словах. Цей приголосний передається твердим або м'яким *л* залежно від того, як узвичаєне те чи інше слово в українській мові. Якщо традиційно слова з коренем **фольк-** (*фольклорист*, *фольклористика*, *фольклористичний*, *фольклористка*, *фольклорний* тощо) пишуться з м'яким *л*, чому раптом у словниках з'являються назви *фолк* «музичний жанр, який поєднує народні

мелодії з естрадним жанром» (НСЗ, с. 261), *фолк-гурт*, *фолк-шоу* (НСЗ, с. 262), хоч тлумачна частина словникової статті чітко вказує саме на «фольклорне» походження назви: *фолк-музика* «музика, що основана на фольклорі» (ВТС, с. 1542), *фолк-рок* «напрямок музики року, «електрифікований» варіант поєднання фольклору з роком, що виник у США після Другої світової війни» (Там само).

Дискусійним у сучасному українському мовознавстві залишається питання словотвірного освоєння нових запозичень – слів, основ та неоформантів. Одні дослідники наголошують на високій словотвірній активності цих запозичень на ґрунті української мови і за її словотвірними типами і моделями [4], інші вказують на очевидну фотографічність виконаних досліджень, що виявляється в намаганні подати всі похідні одиниці від запозичень, зафіксовані в різних джерелах (серед яких трапляється чимало й псевдоваріантів – правописних, фонетичних, словотвірних, граматичних та ін.). Хронологію появи таких одиниць визначають за словниками, залишаючи поза увагою «відповідність нових дериватів традиціям українського словотворення, словотвірним нормам, <...> чи заповнює такий новий дериват потрібну номінативну лакуну, чи дублює потому одиницю, тобто є надлишковим» [1, с. 6].

Нові складні одиниці, що останнім часом з'явилися в українській мові, одні вчені зараховують до юкстапозитів (складних іменників, утворених з двох самостійних іменників без сполучного голосного) [4, с. 185], інші вважають таку кваліфікацію безпідставною, адже вони деформують граматичну традицію української мови виражати атрибутивність за допомогою прикметника: перший іменник таких складних слів «виражає атрибутивне значення, що є наслідком перенесення на ґрунт української мови англійського словотвірного типу» і порушують питання про «виважений професійний аналіз цих одиниць і з погляду відповідності словотвірним та граматичним нормам, і з погляду потрібності їх українській мові» [1, с. 7]. Пор. різнобій у поданні таких лексичних одиниць у лексикографічних джерелах: *бізнес-еліта*, *бізнес-індустрія*, *бізнес-карта*, *бізнес-каталог*, *бізнес-клас*, *бізнес-клуб*, *бізнес-ландшафт* тощо і усталене *бізнесмен* (ВТС, с. 80), але *бізнесвумен* (УОС-9, с. 59), *бізнес-леді* (ВТС, с. 80). Композити з першою частиною *інтер-*, *піар-*, *медіа-* в словниках послідовно зафіксовані в написанні з дефісом із поодинокими прикладами правильного передавання цих слів: *медіаімперія* (ВЗОС, с. 343), *медіамагнат* (ВТС, с. 655; ВЗОС, с. 343), *медіатека* (УОС-9, с. 428).

Як видно з наведених прикладів, лише незначна частина серед цих слів правильно словотвірно оформлена – вони написані разом відповідно до норм українського правопису.

Непослідовність в освоєнні однотипних похідних одиниць спричиняє словотвірна і правописна нерегульованість нових запозичень – морфем та словотворчих формантів, що маркують інтенсивність ознаки, професійності (*тон-*, *віп-*, *бліц-*, *біт-*, *біч-* та ін.) – функціональних аналогів уже освоєних іншомовних префіксів *супер-*, *гіпер-*, *архі-*, *екстра-*, *ультра-* та українських *над-*, *за-*, які всупереч національній традиції писати префікси інтенсивності разом у нових запозиченнях і новотворах пишуться через дефіс: *тон-менеджер*, *віп-зал*, *бліц-опитування*, *біт-кафе* [1, с. 7], можна додати ще *віп-гість*, *віп-номер*, *віп-обслуговування*, *віп-перевезення*.

За словотвірною нормою творення складних іменників і написання їх через дефіс адаптовано запозичені лексичні одиниці – неюкстапозити в українській мові. Такі слова порушують чинні правила написання слів разом і з дефісом, пор. у лексикографічних джерелах: послідовно *бліцвізит*, *бліцкриг*, *бліцопитування*, *бліцтурнір* (ВТС, с. 88), *бліцкриг*, *бліцкриговий*, але *бліц-візит*, *бліц-вікторина*, *бліц-інтерв'ю*, *бліц-операція*, *бліц-опитування*, *бліц-таксі*, *бліц-турнір* (ВЗОС, с. 52); *топ-менеджер*, *топ-менеджмент*, *топ-модель*, *топ-модельний* (УОС-9, с. 884), *топ-хіт* (НСІС, с. 599); *віп-гість*, *віп-зал*, *віп-зона*, *віп-клієнт*, *віп-клуб*, *віп-ложа*, *віп-обслуговування*, *віп-персона* (УОС-9, с. 143); *бігбэнд*, *бігборд*, *бігмак* (УОС-9, с. 58), *бігмак* (НСІС, с. 90), але *біг-бэнд*, *біг-біт*, *біг-борд* (ВТС, с. 79), *біг-бэнд*, *біг-біт* (ВЗОС, с. 47), *біг-бізнес* (НСІС, с. 90); *бічламар* (ВЗОС, с. 51), *бічбол* (УОС-9, с. 6), але *бічволей* і *біч-волей* (там само), *біч-рок* (ВЗОС, с. 51); *бодибілдер*, *бодибілдінг*, *бодигард* (УОС-9, с. 66), *бодибілдінг* (ВЗОС, с. 54), *бодіпірсинг* (РУС I, с. 166), але *боді-арт*, *боді-пірсинг* (УОС-9, с. 66), *боді-арт* (ВЗОС, с. 54), *боді-стайлінг* (РУС I, с. 166), *ретро-мода* (УОС-9, с. 740), але *ретростиль* (Там само). Послідовно в лексикографічних джерелах подані композити з першою частиною **веб-** у значенні «частина складних слів, яка означає «призначений для Інтернету», «який працює в Інтернеті»; «графічна, мультимедійна частина Інтернету»: *веб-адреса*, *веб-архів*, *веб-вузол*, *веб-графік*, *веб-дизайн*, *веб-камера*, *веб-конференція*, *веб-крамниця*, *веб-майстер*, *веб-навігатор*, *веб-ресурс*, *веб-ринок*, *веб-сайт*, *веб-сторінка*, *веб-форум*, *веб-щоденник* тощо (УОС-9, с. 89), *веб-каталог*, *веб-майстер*, *веб-портал*, *веб-сайт*, *веб-сервер*, *веб-сторінка* (НСЗ, с. 42 – 43).

Якщо лексема *диск-гігант* «платівка з великою кількістю записів» (ВТС, с. 298) написана з дефісом цілком слушно, то *диск-жокей* «той, хто веде музичну програму на дискотечі або на радіо» (Там само) мала б писатися разом як композит, попри його англійський відповідник *disk-jockey*. Різної у написанні з переважанням дефісної форми поширюється навіть на слова, які в мові-донорі пишуться разом або окремо, напр.: *біг-борд* «великий рекламний щит з автономним освітленням» (ВТС, с. 79) (англ. *bigboard*), *біг-бэнд* «великий джазовий окрестр із 17 – 20 музикантів» (ВТС, с. 79) (англ. *big bend*), *біг-біт* «форма популярної музики з акцентованим ритмом і яскраво вираженим звучанням басової партії» (ВТС, с. 79) (англ. *big beat*), *боді-арт* «напряма авангардизму в живопису: розмальовування фарбами людського тіла» (ВТС, с. 90) (англ. *body art*), але *бодибілдінг* «мистецтво формування свого тіла; культуризм» (ВТС, с. 90) (англ. *body-building*), *тайм-аут* 1) «перерва в спортивній грі на вимогу команди або учасника змагання, передбачена її правилами»; 2) *перен.* «перерва в якій-небудь діяльності» (ВТС, с. 1427) (англ. *time(-)out*), *тайм-чартер* «договір про оренду морського судна, його частини на певний строк» (ВТС, с. 1427) (англ. *time charter*) і варіанти *тайм-шит* і *таймшиит* «судновий документ на вантажні операції, що його складають у закордонних портах і в якому фіксується витрата часу на навантаження і розвантаження під час закордонних перевезень» (ВТС, с. 1427) (англ. *time-sheet*), *форс-мажор* «надзвичайна обставина, яку неможливо передбачити і усунути» (ВТС, с. 1545) (фр. *force majeure*).

Правописна непорядкованість іншомовних запозичень негативно позначається на функціонуванні українських назв: нерідко трапляються неправильні

написання питомих слів, особливо в рекламних оголошеннях, на взір *спорт-клуб*, *авто-мийка*, *ретрошоу* і *ретро-шоу* тощо.

Тенденція відштовхування від російської мови спричиняє появу немилозвучних слів навіть у нормативних документах, напр., у назві держстандарту України (№ 3966-2000): «Засади і правила розроблення стандартів на терміни і визначення понять» (виділено нами – З.К.)

На відміну від російської, в українській мові дієслова іншомовного походження, що мають у мові-джерелі суфікс **-ip-**, втрачають цей суфікс у всіх формах і відповідно в похідних від них іменниках, отже, відповідником до рос. *мелировать* (нім. *melieren*) має бути *мелювати* – овітлювати або контрастно фарбувати окремі пасма волосся, а дія за значенням цього дієслова – *мелювання*, пор. *мелінувати*, *мелінування* (НСЗ, с. 147).

Один із найсуперечливіших пунктів українського правопису про подвоєння приголосних у власних назвах із деструктивно розпливчастими формулюваннями як *правило* і *здебільшого* дослідники слушно радять спростити з огляду на жорстке правило, якого дотримуються науковці всього світу при творенні відпрізвищевих термінів: прізвища та терміни, що від них походять, завжди належить писати однаково. Утворені від власних назв терміни в українській мові найчастіше вживають у формі двослівних сполук, де прізвище виступає у ролі присвійного прикметника (*Лапласове перетворення* – ВТС, с. 606) чи семантичного суб'єкта у формі родового відмінка іменника (*Лапласа рівняння* – УРЕС), або, оминувши стадію словосполучення, відразу з'являються у вигляді однослівного терміна (*ампер*, *вольт*, *кюри*, *ват* – ВТС), або зазнають скорочення (*фарад* – ВТС, с. 1528, *кулон* – с. 595) чи входять до складних термінів як одна з основ (*кулонометр* – ВТС, с. 596 і *кулон-метр* – с. 595, *вольтаметр* і *вольтметр* – с. 201, *вольт-ампер* – с. 201) чи складова словосполучення (*міжнародний кулон* – ВТС, с. 595), або твірної основи термінів (*дарвінізм* – ВТС, с. 221, *месмеризм* – с. 661). Намагання узалежнити написання через дефіс поширеної групи аналітичних форм з невідмінюваною власною назвою у препозиції, уподібнюючи її морфологічну природу до аналітичних прикметників, не підтверджується практичною лексикографією, пор.: *кюрітерапія* (ВТС, с. 601), *рентгенапарат*, *рентгенапаратура* (ВТС, с. 1213) і *рентген-еквівалент* (Там само).

Отже, виваженим шляхом розбудови і нормалізації українського літературного лексикону з огляду на динамічні процеси, які його формують на сучасному етапі, має бути принцип розумної збалансованості між традицією і потребами в оновленні. Український лексикон вимагає обережного опрацювання, вироблення мовознавцями надійних рекомендацій щодо його подальшого вдосконалення, щоб не розірвати історичних традицій у розвитку української літературної мови, адже саме стрижневі традиції забезпечують повагу до неї з боку суспільства.

1. Городенська К.Г. Нові запозичення і новотвори на тлі фонетичної та словотвірної підсистем української літературної мови. *Українська термінологія і сучасність*: Зб. наук. праць. Київ, 2009. Вип. VIII. С. 3 – 9.
2. Єрмоленко С.Я. Сучасні проблеми дослідження літературної мови. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. Київ, 2001. Вип. 4. С. 3 – 12.
3. Кара-Мурза С., Смирнов С. Манипуляція сознанием-2. Москва, 2009. 528 с.

4. Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А., Кислюк Л.П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі. Київ, 2008. 336 с.
5. Малевич Л. Багатокомпонентні термінологічні одиниці і проблема їх кодифікації. *Українська термінологія і сучасність*: Зб. наук. праць. Київ, 2009. Вип. VIII. С. 35 – 38.
6. Симоненко Л.О. Лінгвістичні проблеми унормування наукової термінології. *Українська термінологія і сучасність*: Зб. наук. праць. Київ, 2007. Вип. VII. С. 21 – 25.
7. Симоненко Л.О. Актуальні проблеми сучасного українського термінознавства. *Українська термінологія і сучасність*: Зб. наук. праць. Київ, 2009. Вип. VIII. С. 9 – 15.
8. Сороколетов Ф.П. Лексико-семантическая система и словарь национального языка. *Современность и словари*. Москва, 1978. С. 4 – 19.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

ВЗОС – Великий зведений орфографічний словник сучасної української мови. Київ, 2004. 888 с.

ВТС – Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь, 2004. 1440 с.

НСЗ – Нові слова та значення. Словник. Київ, 2008. 272 с.

НСІС – Новий словник іншомовних слів. Київ, 2008. 672 с.

РУС – Російсько-український словник: у 4-х т. Київ, 2011.

ССІС – Сучасний словник іншомовних слів. Київ, 2006. 786 с.

СУМ – Словник української мови: у 11-ти т. Київ, 1970 – 1980.

СУМ-Дод. – Словник української мови в 11-ти т.: Додатковий том: у 2-х кн. Київ, 2017.

УОС-9 – Український орфографічний словник. Київ, 2009. 1011 с.

УРС – Українсько-російський словник: у 6-ти т. Київ, 1953 – 1963.

Zinaida Kozyreva

TERM AND LEXICOGRAPHIC STANDARD

The article is devoted to the question of selecting a special (terminological) vocabulary for a comprehensive explanatory dictionary and its lexicographic normalization (standardization). Of particular relevance, this problem occurs today, when there is an active replenishment of the vocabulary of the language terminology of various fields of science, technology, production, etc. The language policy regarding the dynamic nature of the norms of the literary language consists in its codification – the establishment of rules of use in dictionaries and grammar. The main principle of graphic design of words in the dictionary of an interpretative type is the strict observance of the rules of the spelling. Independent standardization (bringing terminology to a single system) from the necessity of the first priority solving a number of problems caused by violations of the lexical general literary norm. The most typical spelling mistakes that occur in dictionaries are outlined, and ways of overcoming them are proposed.

К e y w o r d s : term, norm, standardization, spelling rules.